

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Лугіної Наталії Анатоліївни на дисертацію Ілінського Олександра Валерійовича «Протидія воєнній транснаціональній організованій злочинності», представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду Державного податкового університету на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань зі спеціальності 081 Право

Вивчення поданої на рецензування дисертації дає підстави стверджувати, що автором проведено ґрунтовний правовий аналіз теми дослідження, яка є актуальною як в теоретичному, так і в прикладному плані, сформульовано низку рекомендацій, пропозицій і висновків, що становлять наукову новизну і можуть слугувати підставою для обговорення.

Ступінь актуальності обраної теми. Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена сукупністю сучасних глобальних і національних викликів, що постали перед Україною у зв'язку з триваючою збройною агресією, а також трансформацією злочинності у бік її ускладнення, організованості та транснаціоналізації. Повномасштабна війна спричинила не лише значні соціально-економічні та гуманітарні наслідки, але й створила сприятливе середовище для активізації нових форм злочинної діяльності, зокрема тих, що пов'язані з функціонуванням воєнізованих організованих угруповань транснаціонального характеру.

У сучасних умовах воєнна транснаціональна організована злочинність виступає складним, багаторівневим феноменом, який поєднує у собі ознаки організованої злочинності, міжнародних злочинів, терористичної діяльності та незаконної воєнізованої активності. Особливістю цього явища є його тісний зв'язок із збройними конфліктами, участь у яких беруть не лише регулярні збройні сили держав, але й недержавні актори - приватні військові компанії, незаконні збройні формування, транснаціональні кримінальні мережі. Такі суб'єкти дедалі частіше виступають самостійними учасниками воєнних дій або

діють у взаємодії з державами-агресорами, що значно ускладнює їх правову кваліфікацію та притягнення до відповідальності.

Актуальність дослідження підсилюється й тим, що національне кримінальне законодавство України не в повній мірі адаптоване до новітніх форм злочинної діяльності, які виникли або суттєво трансформувалися в умовах війни. Наявні кримінально-правові норми, зокрема щодо організованої злочинності, тероризму чи воєнних злочинів, не завжди дозволяють комплексно охопити діяльність воєнних транснаціональних злочинних угруповань, що зумовлює необхідність наукового переосмислення відповідних правових конструкцій та пошуку нових підходів до їх удосконалення. У цьому контексті особливого значення набуває розроблення чітких критеріїв кваліфікації таких діянь, а також визначення оптимальної моделі кримінально-правової реакції держави.

Не менш важливим чинником актуальності є зростання ролі міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності. Транснаціональний характер досліджуваного явища обумовлює необхідність координації зусиль держав, міжнародних організацій та правоохоронних органів різних юрисдикцій. Водночас існуючі міжнародно-правові механізми не завжди є достатньо ефективними або адаптованими до специфіки воєнних конфліктів, що потребує їх подальшого розвитку та імплементації на національному рівні. У зв'язку з цим наукове дослідження, спрямоване на визначення ролі міжнародного права та шляхів його інтеграції у національну правову систему, має важливе теоретичне і практичне значення.

Крім того, актуальність теми обумовлена необхідністю формування науково обґрунтованої системи запобігання воєнній транснаціональній організованій злочинності, яка враховувала б не лише кримінально-правові, але й кримінологічні, організаційні та інституційні аспекти. Умови воєнного стану потребують переосмислення традиційних підходів до протидії злочинності, зокрема з урахуванням нових ризиків, пов'язаних із міграційними процесами, обігом зброї, економічною нестабільністю та інформаційними впливами.

Отже, обрана тема дисертаційного дослідження є надзвичайно актуальною як у теоретичному, так і в практичному вимірі. Вона відповідає сучасним

потребам розвитку кримінально-правової науки, завданням удосконалення національного законодавства та забезпечення ефективної протидії новітнім формам злочинності в умовах воєнної агресії.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обсяг опрацьованих дисертантом матеріалів свідчить про високий науковий та методичний рівень проведеного дослідження, його ґрунтовність та багатоаспектність, що у значній мірі сприяло змістовності висловлених у роботі наукових положень, висновків, рекомендацій та пропозицій.

Методологічна основа, що використовувалась під час дослідження предмету дисертації, є традиційною для загальної теорії пізнання та доктрини кримінального процесу і сприяла досягненню поставленої мети та завдань.

Результати дисертаційного дослідження видаються достатньо обґрунтованими, з огляду на комплексний характер дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в комплексному дослідженні проблем, що пов'язані зі змістом діяльності, яка стосується запобігання та протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, та розробці на основі отриманих результатів обґрунтованих заходів, спрямованих на удосконалення національного правового механізму з означених питань. У роботі сформульовано низку положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема:

вперше:

- з'ясовано зміст, сутність та сформульовано поняття «протидія воєнній транснаціональній організованій злочинності», а також доведено його теоретичне та практичне значення у контексті вирішення тих проблем, які детерміновані гібридною та відкритою військовою агресією росії проти України впродовж 2014-2025 рр., та необхідністю удосконалення у зв'язку з цим кримінально-правових засад відповідальності за вчинені злочини організаторами та учасниками даного виду злочинних об'єднань на території нашої держави;

- визначено основні шляхи і засоби, що здійснюються Україною в умовах воєнного стану для запобігання та протидії діяльності на її території суб'єктам воєнної транснаціональної організованої злочинності, у тому числі запропоновано доповнити чинний КК ст. 438-1 «Створення, керівництво воєнною транснаціональною злочинною організацією, а також участь у ній;

- встановлено роль міжнародно-правових актів в удосконаленні національного правового механізму запобігання та протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності та розроблені у зв'язку з цим науково обґрунтовані пропозиції, що стосуються підвищення ефективності зазначеної діяльності та усунення існуючих прогалин і колізій у контексті тих правових та інших реалій з означеної проблематики, що детерміновані військовою агресією росії проти України впродовж 2014-2025 рр., а також необхідністю усунення, блокування, нейтралізації тощо причин, умов і корелянтів, які сприяють протиправній діяльності вказаним суб'єктам вчинення кримінальних правопорушень на території нашої держави;

- виведені кримінально-правові критерії оцінки злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними злочинними організаціями на території України, які дозволяють їх відмежовувати від кримінальних правопорушень, що передбачені ст. 255 КК, а також обумовлюють необхідність самостійної кваліфікації тих діянь, що пов'язані з організацією, управлінням та участю винних осіб у протиправній діяльності даного виду злочинних об'єднань (в основу такого підходу покладені юридично значущі ознаки кримінально-правової характеристики вказаного складу кримінального правопорушення);

- сформульовані кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки злочинів, що вчиняються воєнними транснаціональними організованими злочинними угрупованнями на території України, до яких віднесені: а) діяльність таких видів злочинних об'єднань, що санкціонована державою-агресором; б) діяльність вказаних суб'єктів злочинів, що не санкціонована будь-якою державою; в) діяльність таких злочинних організацій, яка заборонена на міжнародно-правовому рівні; г) діяльність вказаних суб'єктів протиправної діяльності, внаслідок якої завдана шкода охоронюваним правам, законним інтересам і

свободам фізичних і юридичних осіб; д) діяльність воєнних транснаціональних злочинних організацій, що спрямована на насильницьку зміну конституційного ладу, територіальної цілісності та державного суверенітету, а також на завдання економічної, інформаційної та іншої шкоди об'єктам правової охорони в Україні;

удосконалено:

- зміст кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються воєнними транснаціональними злочинними організаціями, шляхом їх виокремлення із загальної кількості суспільно небезпечних діянь, що офіційно обліковуються як такі, які посягають на мир, безпеку людства та міжнародного правопорядку (розділ XX Особливої частини КК України), та оцінки їх з огляду підвищеної суспільної небезпеки, специфічного суб'єкта злочину, явно протиправної мотивації та спрямованості умислу на вчинення воєнних злочинів, зв'язку з міжнародними терористичними організаціями, державами-агресорами та державами антинародними політичними режимами управління тощо, а також у силу тих правових прогалів і колізій, які мають місце у зазначеному Кодексі та детермінують розвиток даного виду злочинності в нашій країні;

- теоретико-прикладні підходи, що стосуються головних напрямів підвищення рівня взаємодії суб'єктів запобігання злочинам в Україні та загальноновизнаних міжнародних органів щодо протидії воєнним транснаціональним організованим угрупованням, які вчиняють кримінальні правопорушення на території нашої держави, а саме: щодо санкційного режиму, який встановлюється стосовно таких суб'єктів злочинної діяльності; заборони їх функціонування у світі як учасників міжнародно-правових відносин; визнання таких організацій терористичними; обов'язкової екстрадиції організаторів та учасників таких злочинних об'єднань за запитом держави, на території якої вони вчиняли військові злочини;

дістали подальшого розвитку:

- теоретичні та практичні знання про стан наукових розробок, пов'язаних з протидією воєнній транснаціональній організованій злочинності, шляхом визначення рівня, предметності, ефективності, системності та повноти таких доктринально пошуків, а також визначення у зв'язку з цим необхідності

активізації зусиль учених з означеної проблематики та обґрунтування за результатами проведеного аналізу її актуальності, теоретичної і практичної значущості, з урахуванням існуючих в умовах воєнного стану в Україні реальних ризиків і посягань на основи національної безпеки та інші об'єкти правової охорони, які визначені у чинному КК;

- теоретико-прикладні підходи, що стосуються змісту методології дослідження питань щодо протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності, а саме - доведено, що у ході таких наукових пошуків слід враховувати особливості суспільних відносин, які сформувались в Україні в умовах війни з росією, що, у свою чергу, обумовлює необхідність застосування при цьому специфічних методів, засобів і прийомів доктринальних розвідок, а також збору емпіричних, офіційних та інших матеріалів, що пов'язані з протиправною діяльністю на території нашої держави різноманітних воєнних транснаціональних злочинних організацій.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження визначається можливістю їх використання у:

- *законодавчій діяльності* - з метою удосконалення кримінально-правового механізму протидії воєнній організованій злочинності (лист Комітету Верховної Ради України з питань правової політики від 12.03.2026 р. № 04-26/18-2026/53032);

- *практичній діяльності* - для підвищення рівня та ефективності діяльності суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання злочинам;

- *освітньому процесі* - для забезпечення викладання таких навчальних дисциплін, як «Кримінальне право України» та «Кримінологія», а також відповідних спецкурсів з означених навчальних дисциплін.

Основні положення дисертації опубліковано в семи наукових працях, серед яких три статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, троє тез наукових доповідей на науково-практичних заходах та одна публікація, яка додатково відображає наукові результати дисертації.

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження. Структура дисертації визначена предметом та зумовлена метою і завданням дослідження, відповідає логіці наукового пошуку, і відповідним вимогам.

Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (290 найменувань на 36 сторінках) та 6 додатків на 24 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 251 сторінку, з них основний текст – 191 сторінка.

Дисертаційний матеріал логічно побудовано і викладено відносно виділених автором розділів.

Робота написана державною мовою з дотриманням наукового стилю, що оптимально поєднує складові представленого дослідження.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи науково-теоретичну і практичну значимість дисертації О.В. Ілінського, її наукову новизну, можливість використання пропозицій і рекомендацій дисертанта для вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування, необхідно відзначити, що вона не позбавлена окремих зауважень, оскільки деякі положення мають спірний характер та потребують додаткової аргументації в подальших наукових дослідженнях або дискусії під час публічного захисту, зокрема:

1. Дисертація охоплює складну та багатовимірну проблематику, що закономірно зумовлює використання широкого кола спеціальної термінології. Водночас у тексті роботи простежується певна термінологічна неузгодженість, яка проявляється у паралельному використанні різних, хоча й близьких за змістом формулювань, зокрема: «воєнні злочинні організації», «воєнні транснаціональні організовані угруповання», «воєнні транснаціональні злочинні формування» тощо. З одного боку, така варіативність може відображати прагнення автора охопити різні аспекти досліджуваного явища. Проте з іншого боку, для наукової роботи, особливо на рівні дисертаційного дослідження, важливо забезпечити чіткість і сталість термінологічного апарату. Відсутність єдиної термінологічної моделі ускладнює сприйняття матеріалу, а також може створювати

неоднозначність у тлумаченні окремих положень, зокрема при визначенні ознак досліджуваного явища та його відмежуванні від суміжних правових категорій.

2. Важливим результатом дисертації є формулювання пропозицій, спрямованих на вдосконалення кримінально-правового механізму протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності. Позитивно оцінюючи сам факт наявності таких рекомендацій та їх загальну спрямованість, слід водночас зазначити, що вони подекуди мають узагальнений характер і не завжди доведені до рівня конкретних нормотворчих формулювань. Зокрема, пропозиції щодо внесення змін до кримінального законодавства, у тому числі щодо доповнення Кримінального кодексу України новими положеннями, виглядали б більш переконливими за умови їх подання у вигляді чітко сформульованих диспозицій і санкцій, із дотриманням вимог законодавчої техніки. Також доцільно було б більш детально обґрунтувати місце запропонованих норм у системі Особливої частини КК України, їх співвідношення з уже чинними статтями, а також можливі наслідки їх практичного застосування.

3. Дисертація містить значний обсяг статистичних даних, що характеризують стан злочинності у сфері посягань на мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок, зокрема у динаміці за 2014–2025 роки. Використання таких даних, безумовно, є позитивним, оскільки свідчить про прагнення автора підкріпити теоретичні висновки емпіричною базою. Водночас у ряді випадків наведений статистичний матеріал має переважно ілюстративний характер і не завжди супроводжується достатнім аналітичним осмисленням. Зокрема, не завжди простежується чіткий причинно-наслідковий зв'язок між наведеними кількісними показниками та зробленими на їх основі висновками. У деяких фрагментах статистика подається як підтвердження загальної тенденції, проте без поглибленого аналізу факторів, які зумовили відповідні зміни, або без пояснення того, яким чином ці дані безпосередньо характеризують саме воєнну транснаціональну організовану злочинність.

Разом із тим необхідно зазначити, що наведені критичні зауваження і рекомендації стосуються дискусійних питань і в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка має науково-теоретичне і практичне значення і

містить наукові положення, що являють нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання і сприяють удосконаленню кримінального процесуального законодавства.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Зміст дисертації відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності (081 – «Право»), робота пройшла належну апробацію. Дисертація є кваліфікованою, завершеною працею, у якій не виявлено порушень академічної доброчесності. Дослідження підготовлено зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації загалом відповідає встановленим МОН України вимогам.

Отже, дисертація на тему «Протидія воєнній транснаціональній організованій злочинності» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її автор – Ілінський Олександр Валерійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент

**заступник директора з навчально-методичної
роботи навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
кандидат юридичних наук, доцент**

Наталія ЛУГІНА